

УДК: 378.018.55

Уляна Ткаченко

аспірантка, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,

м. Хмельницький

<http://orcid.org/0000-0003-3728-7968>**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ
В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (2000–2005 РР.)**

У статті розкрито основні аспекти міжнародного співробітництва України в галузі вищої освіти (2000–2005 рр.), проаналізовано його напрями, нормативно-правову базу. Звернено увагу на впровадження сучасних інновацій, розвиток співпраці між університетами України та Європи. Акцентовано на участі в програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного обміну студентами, аспірантами, науково-педагогічними працівниками зростанню мобільності кадрів. Відмічено, що Міністерство освіти і науки України використовує європейські підходи у розвитку міжінституціонального співробітництва на неурядовому рівні. Зокрема за програмою Tempus відкрито інноваційний центр з міжнародних освітніх програм “ІНКОС”, що є важливою складовою реформування системи вищої освіти в Україні.

Зосереджено увагу на основних акцентах приєднання України до Болонського процесу. Розкрито основні завдання у цьому контексті, як-от: перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців; формування мережі вищих навчальних закладів, для задоволення потреби кожної людини і держави в цілому; створення умов для постійного навчання впродовж усього життя; запровадження в системі вищої освіти і науки України передового досвіду розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство. Також, зазначено що розвиток України у процесі євроінтеграції повинен бути спрямований на загальносвітові цінності: права національних меншин, права людини, свободу здобуття освіти, парламентаризм

© Ткаченко У.

та ін. Визначено також, щодо створення єдиного європейського простору належать: якість освіти, викладання, наукові дослідження, єдність з європейським ринком праці, привабливість для талановитих студентів та ін.

Ключові слова: міжнародне співробітництво України (2000–2005 рр.); вища освіта; напрями співробітництва; Болонський процес; Європейська інтеграція.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На сучасному етапі освіта є рушійною силою побудови громадянського суспільства. В умовах становлення України як правової демократичної держави, формування в ній політичної системи освіта має стати ефективним фактором гуманізації суспільних відносин, формування нових життєвої компетентності особистості.

Вища школа покликана забезпечити фундаментальну наукову, професійну, загальнокультурну підготовку, здобуття громадянами якісної освіти згідно їх здібностей, інтересів, професійної діяльності та удосконалення наукової.

Вищі навчальні заклади займають пріоритетне місце в структурі соціально-економічного розвитку суспільства. Саме у вищій школі формується інтелектуальний та науковий потенціал держави [4].

Роль вищої освіти актуалізується і удосконалюється у контексті нових напрямів суспільно-економічного розвитку. Це перехід до інформаційно-технологічного На часі організація освітнього процесу у вищій школі на людиноцентристській, науковій, гуманістичній основі. У цьому контексті велику роль відіграє міжнародне співробітництво, євроінтеграція у Європейський освітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми вищої освіти досліджено у працях: Н. Бібик, А.Гармаш, Л. Губерського, М. Згуровського, О. Локшиної, В. Лугового, О. Пометуна, О. Савченко, М. Степко, М. Чобітько, Р. Болестера, П. Рейлі, А. Хребовської.

Дослідженню професійної підготовки фахівців у вищій освіті присвячені праці В. Байденко, Р. Гуревича, І. Доброскок, М. Євтуха, І. Зязюна, С. Лісової, С. Сисоевої та ін.

Розвиток історії та філософії вищої освіти розкрито у працях В. Андрущенка, В. Бондаря, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Петрук та ін.

Питання міжнародного співробітництва у вищій освіті, професійної мобільності відображені у дослідженнях Я. Болюбаша, В. Кременя, М. Степка, В. Шинкарука та ін. [3].

Метою статті є представлення результатів аналізу щодо міжнародного співробітництва у галузі вищої освіти у період 2000–2005 рр., розкриття його напрямів, особливостей Болонського процесу.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Здобуття незалежності в Україні дало можливість щодо розвитку міжнародного співробітництва, метою якого є забезпечення інтеграції національної освіти у міжнародний освітянський простір. У Законі “Про вищу освіту” зазначено, що держава сприяє міжнародному співробітництву у галузі вищої освіти і здійснює заходи щодо його розвитку в межах двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів і угод.

У цей період в Україні визначаються умови для міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів усіх форм власності, які здійснюють формування системи вищої освіти, органів управління нею.

Міністерство освіти і науки України надає пропозиції щодо співробітництва з країнами – членами ЄС, міністерствам освіти європейських країн щодо приєднання України до Болонського процесу.

У Законі України “Про вищу освіту” зазначено про необхідність розвитку мобільності студентів і викладачів. Вищі навчальні заклади мають можливість створювати і впроваджувати програми взаємообміну та стажування студентів і викладачів в інших вищих навчальних закладах України і світу. Міністерство освіти і науки України підтримує мобільність й навчання українських студентів у вищих навчальних закладах за кордоном, використовуючи систему грантів [1].

В Україні в умовах модернізації та інтеграції системи освіти з’являються нові перспективи, які здійснюються через зростання мобільності студентів та науковців. Поглиблене вивчення іноземних мов,

реалізацію наукових проєктів і програм, проведення міжнародних симпозіумів і конференцій, створення інформаційних центрів, підготовчих факультетів дистанційної освіти, запровадження нових технологій.

Міністерство освіти і науки України спрямовує свою діяльність на вдосконалення нормативно-правової бази міжнародного співробітництва.

Розвиток освіти України, її пріоритети, базуються на стали рекомендаціях ЮНЕСКО з питань освіти. Зокрема, це “Декларація та Програма дій Всесвітньої конференції ООН з питань прав людини” (Відень, 1993 р.), “Декларація Міністрів освіти, прийнята на 44 сесії Міжнародної конференції з питань освіти” (Женева, 1994 р.), “Інтегровані рамки дій в галузі освіти в дусі миру, прав людини та демократії” (схвалені та прийняті на 28-й сесії Генеральної конференції, Париж, 1995 р.), “Декларація принципів толерантності” (Париж, 1995 р.), “Декларація та Стратегія дій Всесвітньої конференції з питань прав жінок” (Беджинг, 1995 р.) та ін. Це забезпечило європейський вибір розвитку освіти [2].

Важливими аспектами міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів визначено участь у програмах міждержавного обміну студентами, аспірантами, науково-педагогічними працівниками, проведення спільних наукових досліджень. Також це участь у міжнародних освітніх та наукових програмах, симпозіумах, конгресах, організація міжнародних конференцій та інших заходів. Відповідно до міжнародних договорів України отримують відрядження за кордон науково-педагогічні кадри для викладацької та наукової роботи, надаються послуги надання у здобутті вищої освіти іноземним громадянам в Україні [3].

На кінець 1999 р. співробітництво здійснювалося з 46 країнами світу. У 2003–2005 рр. підписано 82 міжурядових і 46 міжвідомчих угод про співпрацю освітньо-наукової галузі з 60 країнами світу.

Вищезазначені угоди були спрямовані на розробку встановлення норм визнання документів про освіту, дотримання міжнародних принципів в галузі освіти. Україна уклала угоди з урядами

16 країн (Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Китай, Лівія, Молдова, Росія, Румунія, Словаччина, Туркменістан, Угорщина, Узбекистан). Тільки у 2003 р. підписано 4 міждержавних (2 – з Росією, 1 з Люксембургом, 1 – з Лівією) та 6 міжвідомчих (з Албанією, В'єтнамом, Таджикистаном, Чехією, Фінляндією) [3].

З 2000 по 2003 р. представлено до розгляду міністерств освіти – країн Азії, Африки та Латинської Америки 40 проектів міждержавних угод про співробітництво в галузі освіти і науки та про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені та вчені звання [2].

У 2005 р. Україна підписує угоди про взаємне визнання документів про освіту з В'єтнамом, Монголією, Польщею, Перу, Киргизстаном та укладає угоди про співробітництво в галузі освіти і науки з Болгарією, Румунією, Гвінеєю, Сьєрра-Леоне, Іраком, Бахрейном, Алжиром.

Міністерство освіти і науки України та його заклади освіти здійснюють співпрацюють з Європейським Союзом за програмою транс'європейського співробітництва у галузі вищої освіти Tempus (Taeis) з країнами – членами ЄС, їх державними органами управління освітою та закладами вищої освіти.

В Україні з 1993 по 2003 р. за цією програмою здійснено 105 проектів у 37 вищих навчальних закладах. З 2003 р. в українських університетах впроваджується ще 14 проектів. Понад 1000 вищих навчальних закладів України та країн членів Європейського Союзу подали 500 заяв на конкурс проектів. Звернено увагу на впровадження сучасних інновацій, застосування новітніх методів управління навчальним процесом, розвиток співпраці між університетами та освітніми установами[2].

Ділові контакти із зарубіжними партнерами дали можливість збільшити контингент студентів, які навчаються в Україні на контрактній основі. Якщо у 1998/1999 навчальному році їх навчалося 15 тис. (близько 45 млн дол. США надійшло до бюджету), то у 2000/2001 навчальному році – 28 тис. (приблизно 120 млн дол. США надходить до бюджету), що свідчить про Україну як високорозвинену європейську державу.

Вищі навчальні заклади України уклали ряд угод про співпрацю зі своїми іноземними колегами. Згідно положень та протоколів, укладено 107 міждержавних, документів про співробітництво з 64 країнами світу. На основі цього 10 тис. громадян України навчаються за кордоном, а в Україні отримує освіту 25 тис. студентів з 110 країн світу, зокрема з Європи, Азії, країн Африки та Латинської Америки. Майже всі заклади вищої освіти України мають міжнародні стосунки [2].

Громадяни України болгарського, єврейського, румунського, польського, російського, словацького, угорського, турецького походження виїждять на навчання до вищих навчальних закладів Болгарії, Ізраїлю, Польщі, Росії, Румунії, Словаччини, Угорщини, Туреччини, а громадяни зарубіжних країн українського походження приїждять в Україну для здобуття освіти у вищих навчальних закладах України. У 2003 р. надано 338 стипендій іноземцям українського походження.

В університетах України здійснюється підготовка педагогічних кадрів для загальноосвітніх навчальних закладів з викладанням мовами національних меншин. Це Львівський, Одеський, Прикарпатський, Ужгородський, Чернівецький та інші університети.

У 2004–2005 навчальному році етнічним українцям за кордоном було надано понад 500 державних стипендій для безкоштовного здобуття вищої освіти у вищих навчальних закладах України. Це здійснювалось з метою допомоги українській діаспорі [3].

Велику роль у міжнародному співробітництві відіграє мобільність кадрів вищої освіти. У вищих навчальних закладах України викладають ряд дисциплін із Польщі, Німеччини, Словаччини, США, Туреччини, Франції, Китаю та інших країн. Науковці, аспіранти і студенти беруть участь у міжнародних програмах з метою обміну досвідом, проведення лекцій, реалізації наукових проєктів, стажування. Згідно угод у 2002 р. 6235 представників 66 вищих навчальних закладів виїздили до 71 країни світу з метою науково-педагогічної діяльності, проведення наукових досліджень, стажування, участі в міжнародних конференціях, симпозіумах і мовних курсах. З цією ж метою 59 вищих навчальних закладів України приймали 3 152 іноземних фахівці з 59 країн світу. У 2002/2003 навчальному році в Україні здобували освіту

1 054 іноземних громадян і близько 2 000 громадян України навчалися за кордоном, у 2003/2004 навчальному році – 1 313 іноземних громадян [4].

Міністерство освіти і науки України підтримує європейські підходи у вищій освіті щодо розвитку міжінституціонального співробітництва на неурядовому рівні.

У рамках програми Tempus за участю Міністерства освіти і науки України, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Рейнсько-Вестфальського технічного університету (Аахен, Німеччина) та Імперського коледжу (Лондон, Великобританія) започатковано діяльність Інноваційного центру з міжнародних освітніх програм “ІНКОС”, котрий має стати однією з складових процесу модернізації вищої освіти в Україні шляхом залучення до позабюджетних джерел фінансування, їх участі у міжнародних наукових і освітніх програмах, встановлення взаємовигідних контактів із зарубіжними колегами. В Україні в рамках програми Transformy галузі освіти реалізовано 11 масштабних проектів з різних напрямів освітньої й суспільної діяльності [3].

На 2005 рік укладено понад 60 угод із зарубіжними країнами, щодо здійснення обміну викладачами та науковцями для читання курсів лекцій, проведення наукових досліджень аспірантами, молодими науковцями.

У 2005 році Україна підписала Болонську декларацію. Кожна з країн-учасниць Декларації добровільно взяла зобов'язання реформувати власну систему вищої освіти з метою зближення у європейському вимірі.

В основі програми дій, запропонованих декларацією, визначено стратегію створення в Європі простору вищої освіти з метою покращення мобільності громадян, розширення можливостей працевлаштування, підвищення міжнародної конкурентноздатності європейської вищої освіти. Також це програма спрямована на прийняття єдиної структури ступенів; системи кредитних годин; європейський аспект контролю якості з використанням єдиних критеріїв і методів; вільне пересування студентів і викладачів.

Створення єдиного європейського освітнього простору пов'язано з удосконаленням якості освіти. У цьому контексті велике значення має викладання, наукові дослідження, управління; мобільність студентів, викладачів; привабливість для талановитих студентів.

Розвиток України визначається згідно з Європейською інтеграцією орієнтацією на фундаментальні цінності загальносвітової культури: права людини, парламентаризм, свободу здобуття освіти та ін., права національних меншин. Вищезазначене є складовим громадянського демократичного суспільства [2].

Інтеграція до європейського освітнього простору полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, національних культурних і науково технічних здобутків ЄС. Ці заходи спрямовані на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності.

19–20 травня 2005 р. в м. Берген (Норвегія) на Конференції Міністрів країн Європи, що відповідають за сферу вищої освіти, Україна приєдналася до Болонського процесу по створенню Загальноєвропейського простору вищої освіти.

Головною метою приєднання України до Болонського процесу є: перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців; формування мережі вищих навчальних закладів для задоволення потреби кожної людини і держави в цілому; створення умов для постійного навчання впродовж усього життя; запровадження в системі вищої освіти і науки України передового досвіду розвинутих країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство [4].

У прийнятому рішенні Колегії Міністерства освіти і науки України від 27 лютого 2004 р. протокол № 3/1-4 “Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство”, відзначено, що необхідно роз'яснювати матеріали Болонського процесу студентам, викладачам вищих навчальних закладів та громадськості регіону, передбачено з 2004/2005 навчального року вивчення навчальної дисципліни “Вища освіта України і Болонський процес”. Цей предмет рекомендовано для вивчення студентами за освітньо-професійною програмою магістра та аспірантів. 3

цією метою підготовлені методичні посібники для вищих навчальних закладів з роз'ясненням вимог документів Болонського процесу[3].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, здобуття незалежності в Україні створило умови для успішного міжнародного співробітництва, розвиток якого в рамках Болонського процесу висуває нові завдання. Важливим є проектування заходів щодо забезпечення безперервності розвитку Національної системи освіти і науки України в контексті Болонського процесу. Для цього необхідне нормативно-правове забезпечення щодо: визнання спільних наукових ступенів; упровадження стандартів якості вищої освіти; Національної системи кваліфікацій; здобуття вищої освіти, включаючи процедури визнання раніше здобутої освіти.

Загальноєвропейський простір вищої освіти вимагає базування на трьох циклах навчання, при цьому кожен рівень має сприяти підготовці до успішного працевлаштування, подальшого отримання освіти та формування активних громадян України.

Перспективи подальших досліджень щодо міжнародного співробітництва України в галузі вищої ми вбачаємо у вивченні матеріалів щодо впровадження основних положень Болонського процесу у вищій освіті Європейських країн та їх реалізації в Україні тощо.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту : Закон України чинне законодавство станом на 03 лютого 2017 р. Київ : Альтера, 2017. 96 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / За редакцією В. Г. Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2004. 384 с.
3. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко, М. Ф. Степко та ін; за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. Київ : Знання, 2005. 327 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 486 с.

5. Начаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с.

References

1. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy* [Law of Ukraine “On Education”] : pryiniaty 01.07.2014 r.; No 1556-VII; zi zminamy ta dopovnenniamy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, No 37–38 [in Ukrainian].
2. *Vyshcha osvita Ukrainy i Bolonskyi protses* [Higher Education in Ukraine and the Bologna Process] : navchalnyi posibnyk / Za redaktsiieiu V. H. Kremenia. Avtorskyi kolektyv: M. F. Stepko, Ya. Ya. Boliubash, V. D. Shynkaruk, V. V. Hrubinko, I. I. Babyn. Ternopil : navchalna knyha – Bohdan, 2004. 384 s. [in Ukrainian].
3. *Vyshcha osvita v Ukraini* [Higher Education in Ukraine] : navch. posib. / V. H. Kremin, S. M. Nikolaienko, M. F. Stepko ta in; Za red. V. H. Kremenia, S. M. Nikolaienka. Kyiv : Znannia, 2005. 327 s [in Ukrainian].
4. Kuzminskiy A. I. (2005). *Pedahohika vyshchoi shkoly* [High School Pedagogy] : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Znannia, 2005. 486 s [in Ukrainian].
5. Vitvytska S. S. (2003). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly* [Fundamentals of High School Pedagogy] : metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury. Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury, 2003. 316 s [in Ukrainian].

Tkachenko Uliana. International Cooperation of Ukraine in the Higher Education Sector (2000–2005)

The article reveals the main aspects of Ukraine’s international cooperation in the field of higher education (2000–2005), analyzes its directions, legal framework. Attention is paid to the introduction of modern innovations, development of cooperation between universities of Ukraine and Europe. Emphasis is placed on participation in the programs of bilateral and multilateral interstate exchange of students, postgraduate students, scientific-pedagogical staff, increase the mobility of personnel. It is noted that the Ministry of Education and Science of Ukraine uses European approaches in the development of inter-institutional cooperation at the non-governmental level. In particular, the Innovation Center for International Education Programs “INCOS” was opened under the Tempus program, which is an important component of the reform of the higher education system in Ukraine.

The main focus is on Ukraine’s accession to the Bologna Process and its basic principles. The main tasks in this context have been disclosed, such as: transition to the dynamic step-by-step system of specialist training; establishing a network of higher education institutions to meet the needs of each individual and the state

as a whole; creating conditions for lifelong learning; introduction of the advanced experience of developed countries in the system of higher education and science of Ukraine and its integration into the international scientific and educational community. Also, it is stated that the development of Ukraine in the process of European integration should be aimed at universal values: rights of national minorities, human rights, freedom to receive education, parliamentarism, etc. It is also determined that the creation of the single European space includes: quality of education, teaching, researches, unity with the European labor market, attractiveness for talented students etc.

Key words: international cooperation (2000–2005) of Ukraine; higher education; directions of cooperation; the Bologna Process; European integration.